

УДК 338.43:331.101.262

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ ЯК НАПРЯМ ПОЛІПШЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ

*У. Стефанюк, аспірант
Львівський національний аграрний університет*

Постановка проблеми. З метою ефективної діяльності фермерське господарство змушене вибирати відповідну стратегію. Альтернативою розвитку і зростанню підприємств є диверсифікація, яка у свою чергу дає змогу адаптуватися до довколишньої діяльності та раціонально використовувати наявний потенціал підприємства. Отже, диверсифікація є важливим перспективним напрямом розвитку фермерських господарств і села загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стосовно диверсифікації як одного зі стратегічних напрямів розвитку сільськогосподарських підприємств висловлювалися вчені економісти-аграрники В. В. Липчук, Н. Г. Маслак, Н. Б. Мельник, М. В. Мінковська, М. Г. Шульський. Однак проблеми і перспективи диверсифікації фермерських господарств досліджені не достатньо, а щодо обґрунтування стратегій їх розвитку, то таких досліджень взагалі немає.

Постановка завдання. Наше завдання – висвітлення сутності поняття й типів диверсифікації, чинників, які її визначають, а також окреслення основних напрямів диверсифікації та їхніх особливостей у фермерських господарствах.

Виклад основного матеріалу. Фермерські господарства є однією з ефективних форм господарювання у країнах із ринковою економікою. Тому за відсутності сприятливих умов для розвитку фермерського господарства в нашій країні фермери повинні самостійно обирати напрям стратегічного розвитку та формувати альтернативні варіанти організації виробничої діяльності.

Ринкова позиція фермерського господарства, тип, розміри та інші характеристики вимагають застосування різних стратегій його діяльності. Однією з важливих серед них є стратегія диверсифікації [3, с. 216].

Тлумачення терміна «диверсифікація» з позиції загальнотеоретичного підходу дослівно означає: 1) різнобічний розвиток, розмаїття; 2) створення декількох різних виробничих напрямів у межах одного підприємства; 3) розширення сфери діяльності фірми на ринках нових товарів, не пов'язаних з її основним виробництвом [6, с. 12]. Тобто диверсифікація – порівняно нове явище, спричинене необхідністю пристосування підприємницьких структур до швидких змін споживчого ринку і посиленням конкурентної боротьби, і є інструментом використання переваг комбінування, проникнення в нові, прибутковіші галузі. Завдяки цьому підприємницькі структури, що застосовують диверсифікацію виробництва, стійкіші й конкурентоспроможніші порівняно з вузькоспеціалізованими виробництвами, мають змогу вкласти капітал у найприбутковіші галузі.

Цілком очевидно, що основною сферою діяльності фермерських господарств є виробництво сільськогосподарської продукції та її переробка. Хоча з різною метою (розширення сфери діяльності, збільшення суми прибутку, збереження позицій на ринку,

формування власного іміджу) фермерське господарство може входити в інші сфери діяльності, передусім ті, які пов'язані зі сільським господарством.

Диверсифікація фермерських господарств щільно пов'язана з проблемами забезпечення населення робочими місцями, ефективного використання фінансових ресурсів, охорони навколишнього середовища, що значною мірою залишається предметом теоретичних і методологічних досліджень у галузі суспільного виробництва, яке здійснюється у формі приватного землекористування.

Для фермерських господарств, як і для будь-яких інших виробників сільськогосподарської продукції, визначальні наявність і стан трьох основних їх видів: землі, праці та капіталу. Оскільки кожен ресурс лімітуючий, необхідне вміле й бажане їх оптимальне поєднання [7].

Розрізняють три види диверсифікації: горизонтальну, вертикальну і паралельну. Для фермерських господарств цілком придатною може бути горизонтальна диверсифікація, яка належить до агресивних стратегій і яку використовують господарства, що мають потужний потенціал та інші елементи виробництва й добрі можливості для розвитку. Така диверсифікація означає поширення діяльності фірми на інші продукти, тобто впровадження до виробничої програми інших видів продукції, на які є попит серед реальних покупців. Ця стратегія спрямована на ще більше зміцнення фірми. Однак вона вимагає і застосування нових технологій, доповнення вже існуючої системи машин, нових умінь і навичок, тобто додаткових затрат, водночас даючи змогу повніше використати наявний потенціал, передусім технічні засоби. Не менш важливий і розподіл ризику, оскільки нові продукти можуть компенсувати втрати, пов'язані з поганою кон'юнктурою чи проблемами зі збутом вже існуючих продуктів.

Залежно від сфер діяльності доцільно розглядати два види диверсифікації фермерських господарств:

1. Виробничу як розширення сільськогосподарського виробництва за рахунок ведення нових галузей виробництва або кардинальної зміни якості виробленої продукції з іншими споживчими властивостями;

2. Невиробничу – безпосередньо пов'язану з результатами діяльності фермерського господарства, але яка стосується сфери послуг [3, с. 216].

Диверсифікацію можна здійснювати у два способи: як диверсифікацію внутрішню (економічний розвиток діяльності, заснований на внутрішніх можливостях і засобах) і як диверсифікацію зовнішню (як урізноманітнення діяльності через купівлю інших суб'єктів, об'єднання з ними або входження для співпраці). Отже, фермерське господарство може систематично визначати нові можливості свого розвитку, опираючись на достатній аналіз власних можливостей та їх пристосування до змін у навколишньому середовищі (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка частки доходів від різних видів діяльності фермерських господарств Львівської області (2005–2011 рр.)*

Показник	2007 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2011 р. до 2007 р., +, -

1	2	3	4	5	6
Частка доходів від несільськогосподарської діяльності, %	11,3	6,1	6,7	5,5	-5,8
Частка доходів від послуг	1,6	3,0	4,3	1,7	0,1

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6
Сума доходів від несільськогосподарської діяльності з розрахунку тис. грн на: 1 га угідь	0,27	0,22	0,38	0,35	0,08
1 працівника	5,02	6,1	8,3	8,6	3,58
1000 грн вартості основних фондів	1,41	6,81	8,09	8,91	7,5

*Джерело: статистичний щорічник Львівщини за 2012 рік.

Як бачимо з табл. 1, частка доходів від несільськогосподарської діяльності у 2011 р. порівняно з 2007 р. зменшилася на 5,8 %. У частці доходів від послуг і суми доходів від несільськогосподарської діяльності в розрахунку на 1 га угідь значних змін не відбулося, однак сума доходів від несільськогосподарської діяльності на одного працівника зросла на 3,58 % у порівнянні періоди.

Диверсифікація прибутків фермерів спрямована на забезпечення роботою на новостворених невеличких спільних підприємствах у сфері маркетингу, агросервісу, переробки тощо тих селян, які внаслідок підвищення ефективності праці зайняті на фермі неповний робочий день. Це забезпечить не тільки зростання прибутків селян, а й запобігатиме їх міграції до міст.

За незначних можливостей поліпшення економіки ферм унаслідок обмеження їх розміру, впливу місцевих монополій на ринках аграрної продукції багато фермерів погодилися на диверсифікацію прибутків через організацію малих підприємств із зберігання, переробки та маркетингу продукції з метою збільшення прибутків, скорочення економічних елементів ризику ведення фермерського господарства і поліпшення його діяльності.

Диверсифікація діяльності фермерів із метою максимізації прибутків надає їм конкурентні переваги порівняно з іншими суб'єктами господарювання, забезпечуючи:

- виживання в сучасних нестабільних умовах господарювання;
- отримання економічної вигоди;
- своєчасність виконання сільськогосподарських робіт;
- задоволення власних споживчих потреб;
- нівелювання сезонності виробництва;
- зниження залежності від постачальників [4].

Різний ступінь диверсифікації набуває широкого визнання як інструмент політики розвитку сільської місцевості, оскільки вона впливає на розвиток як мультиплікатор. У великих господарствах, які прагнуть підвищити продуктивність праці, дедалі більше людей працюють у режимі скороченого робочого тижня. Великі холдинги рухаються в напрямі інтенсифікації та концентрації виробництва, а дрібні господарства – до комбінування прибутків від сільського господарства з іншими джерелами доходів для забезпечення соціально прийняттого рівня життя.

Стабільний розвиток фермерства потребує достатньо економічного потенціалу, особливо інноваційного, оскільки фермерство – одна з небагатьох форм підприємництва, яка здатна реалізувати підходи до організації та управління цією структурною одиницею економічного потенціалу. З метою досягнення зазначених пріоритетів необхідно якісно розвивати матеріально-технічні, структурно-функціональні, соціально-трудова, інформаційні, фінансові та інші елементи.

Соціально-економічну орієнтацію диверсифікації у глобалізаційному середовищі посилює її можливість підвищити зайнятість сільського населення, особливо таких категорій, як молодь і жінки, безробіття яких уже давно набуло хронічного та масового характеру. Диверсифікація, крім того, також важливий інструмент мінімізації ризиків розвитку сільських територій, що виникають як наслідок глобалізації [6, с. 18].

Із даних табл. 2 бачимо, що найбільш диверсифіковане виробництво за часткою несільськогосподарської діяльності в 3-й групі районів. Оскільки до неї входять лише 4 райони, площа сільськогосподарських угідь на одне господарство становить 75,1 га. Крім того, у цій групі спостерігається зменшення кількості працівників і збільшення вартості основних фондів на одне господарство.

Таблиця 2

Залежність рівня диверсифікації від наявності та використання ресурсів фермерських господарств*

Показник	Група районів за часткою несільськогосподарської діяльності, %			У середньому
	I група – до 5 %	II група – 5,1 – 10 %	III група – < 10%	
Кількість районів	10	4	4	18
Частка	0,9	6,5	29,2	5,5
Площа с.-г. угідь на одне господарство, га	60,3	44,2	75,1	58,6
Кількість працівників на: 1 госп-во	2,0	3,0	2,4	2,4
на 100 га	3,3	6,8	3,2	4,1
Вартість				

основних фондів на: 1 гос-во	236,0	188,1	271,6	229,3
1 га угідь	3,9	4,3	3,6	3,9

* Джерело: статистичний щорічник Львівщини за 2012 рік.

Висновки. Диверсифікація – основний напрям розвитку підприємництва, а саме фермерського господарства. Одним із основних напрямів диверсифікації виживання може бути перехід на виробництво екологічно чистої продукції. Основна небезпека диверсифікації пов'язана з розміщенням сил, оскільки вона потребує розосередження ресурсів господарства, що є лімітуючим чинником щодо трудових ресурсів.

Бібліографічний список

1. Білорус О. Потенціал комерціалізації і диверсифікації прибутку фермерських господарств країн Східної Європи / О. Білорус, В. Юрчишин, В. Власов // Економіка України. – 2005. – № (522). – С. 91 – 92.
2. Кордоба О. М. Диверсифікація фермерських господарств / О. М. Кордоба // Економічний простір. – 2009. – № 22/2. – С. 204-205.
3. Липчук В. В. Фермерські господарства: стан, проблеми та стратегії розвитку / В. В. Липчук, Л. Б. Гнатишин, О. М. Кордоба. – Львів, 2010. – 236 с.
4. Мельник Н. Б. Цілі диверсифікації виробництва в сільському господарстві на пореформеному етапі його розвитку / Н. Б. Мельник // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – Івано-Франківськ, 2008. – № 4 (2). – С. 282.
5. Фермерські господарства Львівщини : стат. зб. / Головне управління статистики у Львівській області, 2012. – Львів. – 114 с.
6. Ткачук В. І. Диверсифікація аграрного підприємництва : монографія / В. І. Ткачук. – Житомир : ЖНАЕУ, 2011. – С. 12-18.
7. Шульський М. Г. Фермерство: проблеми становлення і розвитку / М. Г. Шульський. – Львів, 2004. – 392 с.

Стефанюк У. Диверсифікація діяльності фермерських господарств як напрям поліпшення використання трудових ресурсів

Розкрито зміст поняття «диверсифікація» та її особливості у фермерських господарствах. Проаналізовано динаміку частки доходів від різних видів діяльності фермерських господарств. Визначено основні напрями диверсифікації діяльності фермерських господарств.

Ключові слова: диверсифікація, фермерські господарства, трудові ресурси.

Stefaniuk U. Diversification of farms activity as the way of improving of labour resources utilization

Essence of meaning diversification and its features in farms were revealed in this article. The dynamic of the share of income from various activities of farms was analysed. The main directions of diversification of farms were defined.

Key words: diversification, farms, labour resources.

Стефанюк У. Диверсифікація діяльності фермерських господарств як напрям поліпшення використання трудових ресурсів

Раскрыто содержание понятия «диверсификация» и ее особенности в фермерских хозяйствах. Проанализирована динамика доли доходов от различных видов деятельности фермерских хозяйств. Определены основные направления диверсификации деятельности фермерских хозяйств.

Ключевые слова: диверсификация, фермерские хозяйства, трудовые ресурсы.